

Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht, 6 (2012), 21-35

De Commissie van Beroep in Predikantszaken: een koekoeksjong

Robert Helder*

Binnen de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt¹ functioneert sinds 2006 een Commissie van Beroep in Predikantszaken (CvBiP). Deze commissie is in het leven geroepen om bindende uitspraken te doen in conflicten in een specifieke verhouding, namelijk tussen een predikant en 'zijn' kerkenraad². Het mag opvallend heten dat het werkerterrein van deze commissie zich beperkt tot deze specifieke relatie. Conflicten kunnen immers ontstaan in alle relaties, ook binnen een kerkelijke gemeenschap.

In dit artikel wordt ingegaan op de vraag welke beweegredenen en doelstellingen hebben geleid tot de instelling van de CvBiP en op de vraag in hoeverre die beweegredenen in de praktijk worden gehonoreerd c.q. die doelstellingen worden gehaald.

Daartoe ga ik eerst in op de ontstaansgeschiedenis van de CvBiP (par. 1) en op de beweegredenen voor haar instelling (par. 2), zoals die uit openbaar toegankelijke archiefstukken naar voren komen. In par. 3 wordt gekeken naar enkele aspecten van de wijze van behandelen van geschillen,

---

* Mr. E.R. Helder is werkzaam bij Nysingh advocaten-notarissen N.V. te Zwolle en als buitenpromovendus verbonden aan het Molengraaff Instituut van de Universiteit Utrecht.

¹ De Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt vormen een kerkgenootschap met ongeveer 124.000 leden, verdeeld over ongeveer 275 gemeenten. Binnen het kerkgenootschap zijn thans ongeveer 295 predikanten werkzaam. De gemeenten hebben een grote mate van zelfstandigheid, de bevoegdheden van regionale en bovenregionale organen zijn beperkt. Deze organen zijn: de classis, zijnde een verband van meestal ongeveer tien gemeenten, dat driemaandelijks bijeenkomt, de particuliere synode, zijnde een verband van enkele classes, dat eens per jaar bijeenkomt en tenslotte –op landelijk niveau- de generale synode, die eens per drie jaar bijeenkomt. De generale synode wordt gewoonlijk aangeduid met de plaats waar zij samenkwam en het jaar waarin dat plaatsvond. Classes en synodes kunnen taken opdragen aan commissies, deputaatschappen genoemd, die verantwoording afleggen aan de volgende classis c.q. synode.

² Het statuut van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt wordt thans gevormd door de Kerkorde (KO), die in zijn huidige vorm is vastgesteld door de Generale Synode van Groningen-Zuid (1978). Er wordt overigens gewerkt aan een integrale herziening of vervanging van de Kerkorde. De Kerkorde bepaalt dat de leiding van iedere gemeente berust bij een kerkenraad, bestaande uit één of meer predikanten en een aantal ouderlingen (artikel 36 KO). De predikanten zijn betaalde beroepskrachten, de ouderlingen zijn vrijwilligers die worden gekozen door en uit leden van de gemeente (artikel 20 KO). Het aantal ouderlingen kan in de praktijk uiteenlopen van twee tot enkele tientallen, afhankelijk van de omvang van de desbetreffende gemeente. Bepaalde aangelegenheden behoren tot de bevoegdheid van de kerkenraad tezamen met de diakenen (artikel 36 KO), binnen het bestek van dit artikel voert het te ver om dieper op het onderscheid tussen de kerkenraad met diakenen en de kerkenraad zonder diakenen in te gaan.

die als mede redengevend voor de instelling van de CvBiP zijn aangevoerd. Vervolgens behandel ik de rechtskracht van uitspraken en de relatie tot de civiele rechtspraak (par. 4). Daarna wordt aandacht besteed aan ontwikkelingen in verband met voorstellen tot invoering van een nieuwe kerkorde (par. 5) en kom ik tot een slotbeschouwing (par. 6).

1. Instelling en doel van de CvBiP

De CvBiP is een door de Generale Synode van Zuidhorn 2002-2003 (GS Zuidhorn) ingesteld deputaatschap, met de bedoeling de onafhankelijke, deskundige en adequate afhandeling van geschillen tussen kerkenraad en predikant op het gebied van ambtsvervulling of arbeidsrecht te waarborgen. De commissie heeft de opdracht van de genoemde synode aldus opgevat, dat zij een regeling diende vast te stellen omtrent haar eigen taak en functioneren³. Aan de Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 (GS Amersfoort) werd dan ook door de commissie een conceptregeling voorgelegd, die door die synode aldus werd vastgesteld. In dit artikel wordt aan de hand van de overwegingen van de CvBiP⁴, zoals verwoord in de Nota van Toelichting bij de conceptregeling, nagegaan in hoeverre de commissie effectief is voor het doel waarvoor zij in het leven is geroepen.

De CvBiP heeft zelf reeds in de Nota van Toelichting de vraag gesteld of zij kan beantwoorden aan het doel dat GS Zuidhorn voor ogen stond. GS Zuidhorn wenste te bevorderen dat ontslag ('losmaking') van de predikant zoveel mogelijk wordt voorkomen. Een losmaking betekent –naast een persoonlijk drama- meestal dat een predikant voor het ambt verloren gaat, terwijl er in de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt een tekort aan predikanten is en dat tekort lijkt de komende jaren alleen maar groter te worden⁵. Tegelijkertijd is de valkuil bij dit streven dat het voorkomen van een losmaking een doel op zichzelf wordt, waardoor men ook disfunctionerende predikanten voor het ambt gaat behouden.

2. Redenen van bestaan

In plaats van of naast het voorkomen van losmakingen, zag de commissie echter drie andere bestaansredenen voor zichzelf.

---

³ Zie de Nota van Toelichting, Inleiding, bij de conceptregeling, die als bijlage 8 was gevoegd bij het Rapport van deputaten Dienst en Recht aan de Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005, als bijlage III-VI gevoegd bij de acta van die synode, te raadplegen op www.kerkrecht.nl.

⁴ De CvBiP duidt zichzelf in de Nota van Toelichting aan als 'deputaten', hetgeen kerkrechtelijk correct is. Mede gelet op de opgetreden continuïteit wordt in dit artikel steeds de term CvBiP gebruikt.

⁵ Ongeveer 30% van de dienstdoende predikanten bereikt voor 2020 de leeftijd van 65 jaar. De aanwas van predikanten -via de Theologische Universiteit Kampen (Broederweg)- is ten opzichte van de te verwachten uitstroom al enige jaren onvoldoende.

2.1. Preventieve werking

Ten eerste zou van het bestaan van de commissie een preventieve werking uit kunnen gaan, wanneer zowel kerkenraden als predikanten zich bewust zijn van het bestaan van de CvBiP en haar bevoegdheden. Het is de vraag of dit argument steekhoudend is, als men bedenkt dat geschillen tussen een predikant en een kerkenraad ook voor de burgerlijke rechter kunnen worden gebracht. Bepalend voor de bevoegdheid van de burgerlijke rechter is de grondslag die de eisende partij onder zijn vordering legt, ongeacht de rechtsverhouding van partijen. De eiser zal desondanks niet ontvankelijk zijn, indien er een kerkelijke rechtsgang beschikbaar is, die met voldoende waarborgen omkleed is. Dat laatste zal de burgerlijke rechter beoordelen aan de hand van twee criteria, namelijk (1^e) het bestaan en de inhoud van procedurevoorschriften en (2^e) het volgen van die eigen voorschriften door de kerkelijke rechtsinstantie⁶.

Nu bestaat er een zekere weerstand binnen gereformeerde kerken om onderlinge geschillen aan het oordeel van de burgerlijke rechtspraak te onderwerpen⁷. Van het bestaan van een eigen kerkelijke rechter of geschillencommissie, zoals de CvBiP, is dan ook eerder een drempelverlagende dan een in enig opzicht preventieve werking te verwachten.

2.2. Rechtseenheid

Ten tweede zou de CvBiP garant (sic⁸) kunnen staan voor rechtseenheid en zo een bijdrage kunnen leveren aan de rechtszekerheid, doordat een oordeel van de commissie een voorbeeld stelt. De commissie ziet zelf in dat daarvoor nodig is dat zij haar uitspraken publiceert. Dat laatste gebeurt echter niet. De CvBiP brengt verslag van haar werkzaamheden uit aan de Generale Synode in een besloten zitting en weigert aan anderen informatie over haar activiteiten te verstrekken⁹, zodat zelfs niet duidelijk is hoe vaak de commissie een uitspraak heeft gedaan. Maar zelfs als de CvBiP transparanter zou optreden, is het de vraag of dat zou leiden tot rechtseenheid en een bijdrage aan de rechtszekerheid. De CvBiP bestaat thans uit elf leden (zes juristen en vijf predikanten)¹⁰, waaruit per aangebracht geschil een

⁶ Zie A.H. Santing-Wubs (2002), *Kerken in geding* (diss. RUG), Meppel: Boom, par. 6.1.4.

⁷ Op grond van een Bijbeltekst, die ontraadt om een oordeel van een ongelovige te vragen over een schil tussen gelovigen (1 Cor. 6, 1-6).

⁸ Zie noot 4.

⁹ Mededeling van de ambtelijk secretaris van de CvBiP, d.d. 12 september 2011. Vermoedelijk betreft het hier het verslag van verrichte werkzaamheden en de exploitatierekening als bedoeld in artikel 5 lid 5 van de Regeling.

¹⁰ <http://www.gkv.nl/commissie-van-beroep/523/>, geraadpleegd op 15 oktober 2011. Of via de juristen de ambten van ouderling en diaken in de CvBiP vertegenwoordigd zijn, is niet bekend. In ieder geval is het geen criterium dat deze ambten vertegenwoordigd dienen te zijn.

besliscollege van drie leden¹¹ wordt samengesteld door de voorzitter. Een besliscollege zal niet in meerderheid uit predikanten bestaan¹². Omdat uitspraken niet openbaar zijn, is niet na te gaan of er binnen de CvBiP sprake is van rechtseenheid, dan wel of er sprake is van een consistente ontwikkeling naar rechtseenheid. Mogelijk is het aantal uitspraken daarvoor te klein en moet de vraag gesteld worden of het werkkterrein van de CvBiP hoe dan ook niet te klein is om jurisprudentie van betekenis te ontwikkelen, te meer daar de CvBiP slechts bevoegd is ten aanzien van een zeer beperkte groep justitiabelen. Zolang de CvBiP zichzelf in nevelen hult, blijft dit laatste een speculatie.

Het feit dat de CvBiP haar uitspraken niet publiceert is in zoverre begrijpelijk, dat in een kleine gemeenschap als de Gereformeerde Kerken Vrijemaakt het niet of nauwelijks mogelijk is om uitspraken reëel te anonimiseren. Personen en omstandigheden zijn al gauw voor veel kerkleden herkenbaar. Bescherming van privacy is lastig. Hiermee is tevens gezegd dat van publicatie van de uitspraken van de CvBiP wel de door haar beoogde preventieve werking is te verwachten. Niet publiceren geeft daarentegen de procespartijen de gelegenheid hebben om selectief te citeren uit een uitspraak. Met name wanneer de uitspraak min of meer het karakter heeft dat de waarheid in het midden ligt, is de verleiding daartoe aanwezig¹³. Dit effect is voorzienbaar, zodat een college dat een uitspraak moet doen zich mijns inziens niet zonder meer kan verschuilen achter de eigen verantwoordelijkheid van partijen met betrekking tot de publiciteit rond een gedane uitspraak. Het argument van privacybescherming is bovendien zwak, omdat ofwel de publieke aandacht voor het conflict er vaak al is voordat de CvBiP wordt ingeschakeld, ofwel het conflict van zodanige aard is dat de publieke opinie zich er niet voor interesseert¹⁴. Afgezien van dit alles: bij de instelling van de CvBiP is, zoals we zagen, aangenomen dat de uitspraken openbaar zouden worden gemaakt. De CvBiP houdt zich daar niet aan.

2.3. Bescherming van de zwakken

Ten derde denkt de CvBiP rechtsbescherming te kunnen bieden aan ‘de zwakkere partij’. De Nota van Toelichting noemt daarbij een voorbeeld, waaruit blijkt dat de predikant beschouwd wordt als de zwakkere partij¹⁵.

---

¹¹ Artikel 6 lid 1 van de Regeling. De Regeling gebruikt het woord ‘commissie’ zowel om de voltallige CvBiP als om het besliscollege aan te duiden. De verwarring die dat kan geven wordt door het Behandelprotocol niet weggenomen.

¹² Artikel 5 lid 8 van het Behandelprotocol.

¹³ Maar niet alleen dan. Zelfs na een voor hen negatieve uitspraak komen mensen soms in de verleiding om wereldkundig te maken dat zij ‘het proces gewonnen hebben’.

¹⁴ Bijvoorbeeld als het gaat over secundaire arbeidsvoorwaarden, zoals onkostenvergoedingen.

¹⁵ Namelijk dat een predikant die door zijn kerkenraad geschorst wordt, die schorsing zou kunnen aanvechten bij de CvBiP. Het voorbeeld gaat er aan voorbij dat de kerkenraad een

Los van het feit dat niet altijd eenvoudig is vast te stellen wie in een bepaald conflict als ‘de zwakkere partij’ beschouwd kan worden¹⁶, is het een taak van de wetgever en niet van de rechter om een veronderstelde zwakkere partij te beschermen¹⁷. Er schuilt namelijk een element van politieke keuze in de beantwoording van de vraag waarom een partij in een bepaalde rechtsverhouding als de zwakkere heeft te gelden. De rechter dient niet in die vraag te treden, want ook de sterkste heeft soms het recht aan zijn zijde en ook de zwakste kan in al zijn zwakheid ongelijk hebben. Wanneer een rechterlijk college nadrukkelijk stelt de zwakkere partij te willen beschermen, dan is er van onpartijdigheid al geen sprake meer.

De rechtsbescherming van predikanten dient dan ook geboden te worden door de generale synode, met name wanneer zij een kerkorde vaststelt, niet door een college met een rechtsprekende taak.

3. Aspecten van de behandeling en de uitspraak

De behandeling van de CvBiP kent enkele opvallende aspecten. Zo kunnen niet alleen partijen een geschil aanhangig maken, maar kan de classis dat ook. Er is een tamelijk wijdlopende regeling omtrent verschoning en wraking. De inhoud van de uitspraak zou completer zijn dan een uitspraak van de burgerlijke rechter. En hoger beroep is mogelijk gemaakt, maar met zichtbare tegenzin van de CvBiP zelf.

Deze aspecten zijn van belang, omdat de burgerlijke rechter kan concluderen tot niet ontvankelijkheid indien een voorliggende kerkelijke rechtsgang voorhanden is, mits die met voldoende waarborgen is omkleed. Het is daarom een relevante vraag of de rechtsgang van de CvBiP aan dat laatste voldoet.

3.1. De classis als openbaar ministerie?

Zoals gezegd stelt de CvBiP zelf reeds de vraag of zij aan het oorspronkelijke doel –voorkomen van losmakingen- kan beantwoorden, aangezien zij verwacht dat zij pas in een laat stadium van een conflict zal worden inge-

---

besluit tot schorsing niet kan nemen zonder medewerking van de daartoe aangewezen naburige kerkenraad (artikel 79 Kerkorde), hetgeen reeds een beschermende werking heeft.

¹⁶ Het is een naïeve gedachte dat een predikant als eenling tegenover het collectief van een kerkenraad een zwakke positie inneemt. De positie van een kerkenraad kan worden verzwakt door onderlinge verdeeldheid. Bovendien speelt de relatie tussen een predikant en een kerkenraad zich altijd af in de context van een kerkelijke gemeente, waarin zich een ‘publieke opinie’ kan ontwikkelen. De predikant is vaak meer dan de kerkenraad in staat om die ‘publieke opinie’ te beïnvloeden. De vergelijking dringt zich op met de positie die Johan Cruyff inneemt bij Ajax.

¹⁷ Ik ben mij bewust dat ik het leerstuk van de Trias Politica nu toepas op de kerk, waar dat leerstuk niet expliciet als uitgangspunt wordt genomen. Hierbij dient evenwel bedacht te worden dat het gereformeerde kerkrecht in aanleg dateert uit de 16^e eeuw en de Trias Politica in de 18^e eeuw werd ontwikkeld.

schakeld¹⁸. Het conflict is dan al geëscaleerd. Bovendien zal aanmelding van het geschil bij de CvBiP op zichzelf al door partijen als een escalatie worden ervaren. Om inschakeling van de CvBiP te bespoedigen, voorziet de Regeling¹⁹ in de mogelijkheid dat een classis, als een soort hoedster van het ‘openbaar belang’, aan de CvBiP vraagt om uit te spreken dat een kerkenraad en een predikant de gemeente schaden door hun conflict in stand te houden, waarna de commissie partijen in de gelegenheid zal stellen om hun eisen en weren in te dienen²⁰. De Regeling voorziet niet welke bevoegdheid de CvBiP nog heeft indien beide partijen weigeren een eis te formuleren. Ook wordt niet duidelijk hoe het verzoek van de classis zich verhoudt tot de voorwaarde voor de bevoegdheid van de commissie, dat het desbetreffende geschil niet door mediation kan worden beslecht²¹. Dient de classis die mogelijkheid onderzocht te hebben?

In de praktijk zou zich de volgende situatie kunnen voordoen: een classis heeft weet van moeiten tussen een kerkenraad en zijn predikant. De classis kan die kerkenraad en predikant (of één van beide) adviseren om een procedure te beginnen bij de CvBiP, al dan niet nadat gebleken is dat mediation niet mogelijk is of wanneer mediation is mislukt. Denkbaar is dat noch de kerkenraad noch de predikant het advies van de classis volgt. De classis kan dan menen, in het belang van de gemeente, dat de CvBiP toch een uitspraak moet doen en de kwestie aanhangig maken. De CvBiP zou zich dan mijns inziens een oordeel dienen te vormen (1^e) of predikant en kerkenraad een conflict in stand houden en (2^e) of zij door die instandhouding schade toebrengen aan vrede, opbouw en welzijn van de gemeente. De vraag rijst waarop de CvBiP op dat moment dat oordeel kan baseren. De Regeling²² lijkt echter te bepalen dat de CvBiP op grond van het verzoek van de classis zowel de instandhouding van een conflict als de daaruit voortvloeiende schade voor de gemeente als een gegeven dient te beschouwen.

Nog daargelaten de praktische bezwaren, wordt hier een kerkrechtelijke grens overschreden. In het kerkrecht, zoals dat gehanteerd wordt in de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, is de classis slechts bevoegd in zaken die de kerken in haar ressort gezamenlijk aangaan of die in de kerkenraad niet konden worden afgehandeld²³. De classis kan een besluit van een kerkenraad vernietigen, op verzoek van een belanghebbende die meent dat

---

¹⁸ Zie paragraaf 3 van de Nota van Toelichting (zie noot 3).

¹⁹ Onder de Regeling wordt hier verstaan: de Regeling van de CvBiP, zoals vastgesteld door de GS Amersfoort

²⁰ Artikel 13 van de Regeling.

²¹ Zie artikel 2 lid 3 van de Regeling.

²² Artikel 13 lid 2 is directief geformuleerd: de commissie zal, na ontvangst van een verzoek van de classis, partijen in de gelegenheid stellen hun eisen en weren in te dienen.

²³ Artikel 30 van de Kerkorde.

hem door het desbetreffende besluit ‘onrecht’ is aangedaan²⁴. De classis kan voorts assistentie verlenen, eventueel in de vorm van een bindend advies, echter uitsluitend op verzoek van de desbetreffende kerkenraad. De mogelijkheid dat de classis een zaak aanbrengt bij de CvBiP is een vorm van ingrijpen in de plaatselijke gemeente die in strijd is met een grondbeginsel van het kerkrecht, zoals dat in de vigerende kerkorde tot uitdrukking komt.

Bij de thans aanhangige herziening van de kerkorde, waarover hierna meer, wordt de positie van de classis ten opzichte van de kerkenraad niet wezenlijk anders. De classis dient tot onderlinge steun en advies²⁵ en tot behandeling van zaken waarvan eerder is afgesproken dat de kerken die gezamenlijk zullen behartigen²⁶. Door de classis afgevaardigde visitatoren bieden alleen desgevraagd hun hulp bij conflicten²⁷.

3.2. *Verschoning en wraking*

De CvBiP heeft er oog voor dat vooringenomenheid en ook de schijn van vooringenomenheid dienen te worden voorkomen²⁸ voor wat betreft de (individuele) leden van het besliscollege. Een commissielid dient zich te kunnen verschonen en ook gewraakt te kunnen worden door één der partijen. De door de synode vastgestelde Regeling bevat geen bepalingen omtrent verschoning of wraking. Het door de CvBiP zelf opgestelde behandelprotocol bepaalt dat wraking mogelijk is gedurende vijf dagen nadat partijen hebben kennis genomen van de samenstelling van het besliscollege, op één van de gronden dat (a) het betreffende commissielid een persoonlijk belang heeft, (b) bloed- of aanverwant is van betrokkene, (c) adviseur van een partij is geweest, (d) in een ‘aanwijsbare graad van vriendschap of vijandschap’ staat tot één van partijen, (e) hij in de voorafgaande vijf jaar lid is geweest van de betrokken kerkenraad of (f) om andere ernstige redenen²⁹.

De geboden termijn van vijf dagen is erg kort. Daarbij dient bedacht te worden dat een kerkenraad gedurende de behandeling van een geschil van samenstelling kan veranderen en ook andere ontwikkelingen zijn denkbaar, waardoor gronden voor wraking op een later moment ontstaan of aan het licht treden. Het zou niet mogelijk moeten zijn dat een wrakingverzoek enkel op grond van de gestelde termijn niet ontvankelijk kan worden ver-

---

²⁴ Artikel 31 van de Kerkorde.

²⁵ Artikel E4.5 van Werkorde2, te raadplegen op <http://www.gkv.nl/herziening-kerkorde/10936/> (ontwerp kerkorde – 2 tekst en toelichting), geraadpleegd op 12 december 2011.

²⁶ Artikel E.4.6 van Werkorde2, zie noot 25.

²⁷ Artikel E6.4 van Werkorde2, zie noot 25.

²⁸ Nota van Toelichting, paragraaf 4.2.

²⁹ Artikel 21 van het Behandelprotocol, gepubliceerd op <http://www.gkv.nl/commissie-van-beroep/523/>, geraadpleegd op 15 oktober 2011.

klaard. Overigens moet een toegekende wraking kennelijk tot de conclusie leiden dat het betrokken commissielid in gebreke is gebleven om zich te verschonen, want daartoe zijn de commissieleden blijkens de letterlijke tekst van het Behandelprotocol verplicht³⁰. Het Behandelprotocol gaat niet zuiver om met het onderscheid tussen verschoning en wraking.

De conclusie dringt zich op dat het Behandelprotocol niet in alle opzichten een doordachte, zorgvuldige en consistente indruk maakt. Daardoor ontbreekt de basis voor een werkwijze zonder procedurele verrassingen, wat toch een randvoorwaarde is om vertrouwen te kunnen hebben in de tot stand te komen uitspraak. Deze conclusie wordt ondersteund door de schetsmatige indruk die het Behandelprotocol in meerdere opzichten maakt. Zo luidt bijvoorbeeld artikel 16 lid 2 voluit: “ondertekening door vz en secr”. Nog daargelaten dat het gebruik van afkortingen een weinig serieuze indruk maakt, is dit in strijd met artikel 11 van de Regeling, dat uitgaat van ondertekening door alle commissieleden, zoals wettelijk voorgescreven voor arbitrale vonnissen³¹.

Nonchalance blijkt ook uit het verschil in benadering tussen artikel 10 lid 3 van het Behandelprotocol (zittingen zijn openbaar tenzij de voorzitter anders beslist) en artikel 8 lid 2 van het Regeling (zittingen zijn niet openbaar tenzij de commissie anders beslist).

3.3. Een completere uitspraak?

Een fundamentele vraag bij elke rechtsgang is de omvang van de rechtsmacht van de rechter. Deze vraag is tweeledig. Ten eerste is er de vraag of de rechter bevoegd is in ieder geschil dat hem wordt voorgelegd. Ten tweede is er de vraag of de rechter zich in zijn uitspraak dient te beperken tot het geschil zoals partijen dat voorleggen of dat de rechter een andere of bredere beslissing kan geven dan door een partij verzocht (het z.g. ultra petitem gaan). De CvBiP meent dat zij tot een completere uitspraak kan komen dan de civiele rechter, omdat de civiele rechter vanwege de scheiding tussen kerk en staat terughoudend zou zijn in kerkelijke kwesties. Dit is geen valide argument.

De CvBiP onderscheidt namelijk drie soorten geschillen:

- a. zuiver leerstellige geschillen en geschillen omtrent kerkbestuur;
- b. geschillen omtrent het functioneren van de predikant;
- c. geschillen omtrent arbeidsvoorwaarden³².

---

³⁰ Artikel 5 lid 7 van het Behandelprotocol schrijft voor dat een commissielid zich zàl verschonen indien sprake is van een situatie als bedoeld in artikel 21.

³¹ Artikel 1057 lid 2, Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Een gebrekkige ondertekening leidt tot een vernietigbare uitspraak (art. 1065 lid 1 sub d, Wetboek van burgerlijke rechtsvordering). Rectificatie is niet mogelijk, zie H.J. Snijders (2007), *Nederlands Arbitragerecht*, derde druk, blz. 263, Deventer: Kluwer.

³² Nota van Toelichting, paragraaf 4.1.

Voor wat betreft categorie a stelt de CvBiP dat deze niet tot haar bevoegdheid horen, hiervoor is er de kerkelijke weg van artikel 31 van de Kerkorde, die van de kerkenraad via de classis naar de synode voert. De geschillen bedoeld in de categorieën b en c kunnen wel bij de CvBiP aanhangig worden gemaakt. Dit is verwoord in artikel 2 lid 3 van de Regeling³³. De hier bedoelde geschillen hebben echter niet het karakter van kerkelijke kwesties, waarin de civiele rechter zich terughoudend opstelt. Ook in een kerkelijke context betreft het hier arbeidsrechtelijke aangelegenheden, waarin de civiele rechter uitspraak kan doen³⁴, met dien verstande dat de burgerlijke rechter niet ontvankelijk is indien van een voorhanden kerkelijke rechtsgang geen gebruik is gemaakt³⁵.

In de geschillen van categorie a zal de civiele rechter zich terughoudend opstellen, waarschijnlijk zich niet bevoegd verklaren³⁶. Maar juist in deze geschillen is ook de CvBiP niet bevoegd. De argumentatie van een completere uitspraak, wat dat ook mag zijn, is derhalve ontoereikend³⁷.

3.4. Hoger beroep

De CvBiP wenst enerzijds geen hoger beroepsinstantie in het leven te roepen, omdat naar haar oordeel zoveel mogelijk gestreefd dient te worden naar finale geschillenbeslechting in de eerste aanleg. Daarbij heeft zij de naïeve gedachte dat de behoefte aan heroverweging zal afnemen wanneer de procedure op zorgvuldige en onafhankelijke wijze is gevoerd³⁸. Anderzijds wenst de CvBiP de positie van de kerkenraad en de meerdere vergaderingen als hoogste besliscolleges niet te ondermijnen. Daarom bevat de voorgestelde en door de synode aangenomen regeling een mogelijkheid van hoger beroep op de generale synode³⁹. Om misbruik te voorkomen (sic) is in de regeling vastgelegd dat beroep geen schorsende werking heeft ten aanzien van de bestreden uitspraak⁴⁰, dient het beroep gemotiveerd te

³³ “De commissie is bevoegd bindende uitspraken te doen in arbeidsgeschillen, alsmede geschillen over de wijze van ambtsvervulling door de predikant, tussen predikanten en kerkenraden, waarvan gebleken is dat die niet door mediation kunnen worden beslecht.”

³⁴ Zie bijvoorbeeld de uitspraak van Rechtbank Zwolle 18 mei 2007, PRG 2007,110, waarin de voorzieningenrechter de door het Burgerlijk Wetboek geboden huurbescherming liet prevaleren boven een beroep op een bepaling uit de Kerkorde.

³⁵ Hof Arnhem 19 januari 2010, LJN: BK9557 en BL0003 (beide inzake de Christelijke Gereformeerde Kerk Zeewolde). Het Hof maakt een uitzondering voor het geval de kerkelijke rechtsgang blijkt gegeven van een zodanige (schijn van) partijdigheid dat het volgen daarvan in redelijkheid en billijkheid van een betrokkene niet kan worden gevraagd. In casu was daarvan geen sprake.

³⁶ Zie Santing-Wubs, a.w., par. 9.1.5.

³⁷ In een mij bekende uitspraak van de CvBiP d.d. 10 november 2010 spreekt zij zelf uit dat de Regeling haar niet toestaat ultra petitem te gaan. Net als de burgerlijke rechter beperkt de CvBiP zich tot het geschil zoals partijen dat voorleggen.

³⁸ Nota van Toelichting, paragraaf 7.

³⁹ Artikel 16 van de Regeling.

⁴⁰ Artikel 16 lid 2 van de Regeling.

zijn⁴¹ en kan de uitspraak door de generale synode slechts worden vernietigd indien deze in strijd is met Schrift en Belijdenis of ‘apert onjuist’ is⁴². In de Nota van Toelichting lijkt de CvBiP er van uit te gaan dat de generale synode na vernietiging van een uitspraak de zaak zal terug verwijzen naar de CvBiP, maar in de Regeling wijst niets daar op. De generale synode kan in hoger beroep derhalve zelf uitspraak doen. Onder meer kan de generale synode voor recht verklaren dat de uitspraak van de CvBiP onjuist is zonder de rechtsgevolgen van de uitspraak aan te tasten⁴³. Deze laatste bevoegdheid lijkt enigszins op de in het civiele procesrecht bekende cassatie in het belang der wet⁴⁴. Het kardinale verschil is echter dat de generale synode deze bevoegdheid heeft nadat een partij hoger beroep heeft ingesteld, terwijl cassatie in het belang der wet juist mogelijk is indien partijen in een uitspraak hebben berust. Indien de generale synode ooit van deze mogelijkheid gebruik maakt, lijkt het mij buitengewoon lastig om dit te motiveren op een wijze die niet tartend is voor het rechtsgevoel voor ten minste één der partijen⁴⁵.

Indien de generale synode een uitspraak vernietigt op grond van strijd met Schrift en Belijdenis, komen we op het terrein van de kerkelijke kwesties waarin de civiele rechter zich terughoudend opstelt. Overigens lijkt het mij niet gemakkelijk om te motiveren hoe en waarom een uitspraak in een geschil over het functioneren van een predikant of over diens arbeidsvoorwaarden in strijd met Schrift en Belijdenis zou zijn.

Hoger beroep is derhalve kennelijk niet bedoeld om herziening of heroverweging van een uitspraak van de CvBiP mogelijk te maken. De insteek is het vinden van aansluiting bij het bestaande kerkrecht en de daarop gebaseerde kerkelijke structuur. Dat de generale synode daarmee desondanks een bevoegdheid tot vernietiging van uitspraken krijgt, is een onvermijdelijke consequentie, maar de Nota van Toelichting waarschuwt dat niet lichtvaardig tot vernietiging mag worden overgegaan. Dit zou slechts kunnen in geval van zeer dringende redenen⁴⁶. Het praktisch nut van deze clausulering waag ik te betwijfelen, al was het maar omdat de generale synode zelf kan bepalen wat een ‘zeer dringende reden’ is.

---

⁴¹ Artikel 16 lid 5 van de Regeling.

⁴² Artikel 16 lid 3 van de Regeling.

⁴³ Artikel 16 lid 3 sub b juncto lid 4 van de Regeling.

⁴⁴ Artikel 78 lid 1 van de Wet op de rechterlijke organisatie.

⁴⁵ Het lijkt mij bijvoorbeeld voor een predikant uiterst pijnlijk om bekend te worden als iemand die een verkregen voordeel mocht behouden van een generale synode, die tegelijkertijd uitsprak dat het verkregen voordeel wederrechtelijk was. Dit is misschien een extreem voorbeeld, maar het is naïef om te menen dat deze situatie in de praktijk uitgesloten is.

⁴⁶ Nota van Toelichting, paragraaf 7.

4. Rechtskracht van uitspraken en de relatie tot de civiele rechtspraak

4.1. Rechtskracht

De CvBiP is volgens de Regeling bevoegd om ‘bindende uitspraken’ te doen⁴⁷. De vraag kan gesteld worden voor wie de uitspraken van de CvBiP bindend zouden zijn. Uit een recent arrest van de Hoge Raad blijkt dat de gebondenheid aan een arbitragebeding niet kan worden afgeleid uit het enkele feit dat beide partijen lid zijn van hetzelfde kerkgenootschap⁴⁸.

De gebondenheid zou kunnen voortvloeien uit de tweede volzin van artikel 31 van de Kerkorde⁴⁹, maar het in het licht van vorenbedoelde uitspraak van de Hoge Raad mag betwijfeld worden of de strekking van artikel 31 van de Kerkorde zover mag worden opgerekt. In de Nota van Toelichting gaat de CvBiP er van uit dat haar uitspraken slechts executoriale kracht kunnen verkrijgen indien partijen bij aanvang van de procedure een arbitrageovereenkomst sluiten⁵⁰. Dit impliceert dat de uitspraken van de CvBiP zonder arbitrageovereenkomst de status van bindend advies hebben. In het Behandelprotocol komt echter een bepaling voor die doet voorkomen dat de procedure voor de CvBiP steeds een vorm van arbitrage is⁵¹, hetgeen andermaal twijfel zaait over de zorgvuldigheid van de werkwijze van de CvBiP. Het onderscheid tussen arbitrage en bindend advies is fundamenteel: een arbitraal vonnis levert van zichzelf een executoriale titel op, kan door de rechter niet inhoudelijk worden getoetst, en de arbitrageprocedure is aan meer vormvoorschriften gebonden⁵².

4.2. De relatie tot de civiele rechtspraak

De CvBiP acht het van belang dat haar uitspraken door de civiele rechter worden geaccepteerd. Onder acceptatie lijkt zij te verstaan dat de civiele rechter zich beperkt tot een marginale toetsing van de inhoud van de uitspraak en dat overigens slechts de naleving van de eigen procedurevoorschriften wordt getoetst. Om die reden wenst men de procedure in te richten volgens de geldende beginselen van procesrecht, waarbij met name wordt gedacht aan het beginsel van hoor en wederhoor en het beginsel van

---

⁴⁷ Artikel 2 lid 2 van de Regeling.

⁴⁸ Hoge Raad 21 oktober 2011, BQ8777, 10/00407.

⁴⁹ “De uitspraak die bij meerderheid van stemmen gedaan is, zal als bindend worden aanvaard, tenzij bewezen wordt dat zij in strijd is met het Woord van God of met de kerkorde.”

⁵⁰ Nota van Toelichting, paragraaf 6.3.

⁵¹ Artikel 17 van het behandelprotocol luidt: “De Commissie doet uitspraak als goede mannen naar billijkheid. Het besluit is in overeenstemming met de Schrift en de Belijdenisgeschriften.” Hetzelfde geldt voor artikel 11 van de Regeling, dat grotendeels is ontleend aan artikel 1057 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering.

⁵² Zie Santing-Wubs, a.w., par. 7.1.3.3.

onpartijdigheid. De acceptatie van een uitspraak, ook door de civiele rechter, is echter niet alleen afhankelijk van de inrichting van de procedure, maar ook van de naleving daarvan. De hiervoor gesignaleerde discrepanties tussen de Regeling en het Behandelprotocol maken de naleving lastig. Dat brengt het besliscollege bij voorbaat in een kwetsbare positie en doet vrezen dat haar uitspraak voor de civiele rechter minder onaantastbaar is dan de CvBiP zou willen.

De relatie tot de civiele rechter is aan de orde gekomen in de zaak die geleid heeft tot uitspraken van de Rechtbank Zwolle op 18 juli 2007 en op 31 augustus 2010⁵³. In de eerstgenoemde uitspraak verwierp de voorzieningenrechter de beslissing van de CvBiP dat tussen predikant en kerk geen huurovereenkomst zou bestaan. In de laatstgenoemde uitspraak kwam de kantonrechter op dat standpunt terug door de beslissing van de CvBiP als uitgangspunt te nemen. De kantonrechter toetste de beslissing van de CvBiP aan de redelijkheid en billijkheid⁵⁴. De rechtsmacht van de CvBiP en een correct procesverloop bij de CvBiP werden door partijen niet ter discussie gesteld. De kantonrechter overwoog onder meer dat de mogelijkheid van beroep op de synode een gang naar de civiele rechter niet uitsloot. Aldus blijkt de CvBiP een extra instantie te zijn in de procesrechtelijke keten. Het effect daarvan kan zijn dat door een zaak eerst aanhangig te maken bij de CvBiP een conflictsituatie juist kan worden verlengd⁵⁵.

Uit de hiervoor genoemde uitspraken van de Rechtbank Zwolle blijkt dat partijen zijn uitgegaan van de rechtsmacht van de CvBiP. De rechtbank heeft partijen daarin gevolgd. Uit de hiervoor genoemde uitspraak van de Hoge Raad blijkt evenwel dat er reden is om de rechtsmacht van de CvBiP per geval nader te onderzoeken. De rechtsmacht van de CvBiP dient mijns inziens vooraf uitdrukkelijk door partijen aanvaard worden, met andere woorden: partijen dienen een beslechting door het CvBiP uitdrukkelijk overeen te komen. Het vertragende effect op de afwikkeling van een conflict kan dan een zwaarwegend argument zijn om de rechtsmacht van de CvBiP niet te willen.

5. Herziening kerkorde

Binnen de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt is een deputaatschap belast met een herziening van de kerkorde. Het zou wenselijk zijn wanneer dit deputaatschap het functioneren van de CvBiP zou kunnen evalueren. Dat zou de mogelijkheid bieden tot een zuivere afweging of de CvBiP een toe-

---

⁵³ PRG 2007, 110 en PRG 2010, 251, zie ook noot 19.

⁵⁴ PRG 2010, 251, overweging 3.7.

⁵⁵ In de zaak die leidde tot de uitspraak van de CvBiP van 10 november 2010 was het verzoekschrift ingediend op 11 juni 2010. Deze uitspraak had derhalve een doorlooptijd van vijf maanden. Het tijdsbeslag van een behandeling door de CvBiP kan dus aanzienlijk zijn.

gevoegde waarde heeft in de organisatiestructuur van het kerkgenootschap.

Aan de Generale Synode van Harderwijk (2012) is een (tweede) concept voor een nieuwe kerkorde voorgelegd. Dit concept, aangeduid als *Werkorde2*, is medio 2011 aan de kerken voorgelegd⁵⁶. In *Werkorde2* wordt één artikel gewijd aan rechtspraak in predikantszaken, artikel F10⁵⁷. Blijkens dit artikel staat voor de predikant beroep open op de CvBiP –in plaats van de classis- bij kerkenraadsbesluiten op basis van de artikelen B13 tot B22 van *Werkorde2*⁵⁸, met drie uitzonderingen: beroep inzake de gronden van een besluit tot schorsing wordt ingesteld bij de classis, beroep inzake de gronden van een besluit tot afzetting wordt ingesteld bij de synode⁵⁹, tegen verlenging van een schorsing is geen beroep mogelijk. In de Memorie van Toelichting bij *Werkorde2* wordt gesteld dat hiermee wordt aangesloten bij de bestaande commissie van beroep, maar deze aansluiting is niet naadloos te noemen. *Werkorde2* kent alleen de predikant het recht toe om in beroep te gaan bij de CvBiP, terwijl volgens de eigen Regeling van de CvBiP ook kerkenraden ontvankelijk zijn⁶⁰. *Werkorde2* lijkt hiermee ten opzichte van bestaande regelingen de positie van predikanten te versterken. De Memorie van Toelichting motiveert deze ontwikkeling niet. Of een versterking van de positie van predikanten gerechtvaardigd is, is moeilijk vast te stellen. Aan de jurisprudentie van de CvBiP zijn vooralsnog geen argumenten te ontleen wegens gebrek aan openheid.

Het tweede lid van artikel F10 van *Werkorde2* bepaalt uitdrukkelijk dat van een uitspraak van de CvBiP hoger beroep openstaat op de synode voor zowel kerkenraad als predikant. Artikel F8.3 wordt van overeenkomstige toepassing verklaard, hetgeen inhoudt dat de uitspraak van de synode bindend is voor partijen, behoudens herziening⁶¹.

⁵⁶ Tot 15 december 2011 konden reacties worden ingediend bij de desbetreffende deputaten, waarna in 2012 een nieuw concept, *Werkorde3*, aan de synode wordt gepresenteerd voor vaststelling in eerste lezing.

⁵⁷ Artikel F10 van *Werkorde2*, zie noot 25.

⁵⁸ Deze artikelen dragen achtereenvolgens de opschriften: levenstaak predikant, rechtspositie predikant, levensonderhoud, verhindering ambtsdienst, generale regeling voor predikantszaken, op non-actiefstelling predikant, losmaking predikant, ontheffing predikant, schorsing en afzetting predikant, emeritaat.

⁵⁹ *Werkorde2* voorziet in afschaffing van de provinciale (particuliere) synoden, zodat het onderscheid tussen particuliere synode en generale synode komt te vervallen. De classis wordt daarmee de enige schakel tussen de kerkenraad en de (landelijke) synode.

⁶⁰ Ontwerp kerkorde – 2 tekst en toelichting, blz. 146, zie noot 25.

⁶¹ Herziening is blijkens artikel F9 van *Werkorde2* mogelijk, indien feiten en omstandigheden aan het licht komen, die waren zij eerder bij de synode bekend geweest, tot een andere uitspraak zouden hebben geleid. Herziening is mogelijk op verzoek van één der partijen. Het komt mij voor dat de rechtszekerheid niet gediend is met deze kennelijk aan het strafrecht ontleende vorm van herziening.

Tot nu toe lijkt de herziening van de kerkorde niet gepaard te gaan met een evaluatie van de CvBiP. De CvBiP wordt aanvaard en gehandhaafd met het argument dat dit de bestaande situatie is⁶².

6. Slotbeschouwing

De CvBiP is in het leven geroepen door de generale synode in 2002-2003 met het doel om losmaking van predikanten zoveel mogelijk te voorkomen. Op de eerstvolgende generale synode (2005-2006) werd gerapporteerd dat de CvBiP voor dit doel niet effectief was. Tegelijkertijd werden drie andere bestaansgronden voor de CvBiP aangevoerd: preventie, rechts-eenheid en bescherming van de zwakken. Met andere woorden: er werd geconstateerd dat het middel niet effectief was voor het beoogde doel. De voor de hand liggende volgende stap zou dan zijn dat er gezocht ging worden naar effectievere middelen voor het beoogde doel. In plaats daarvan werd voorgesteld het doel aan het middel aan te passen. Daarmee werd het voortbestaan van de CvBiP een doel op zichzelf.

In het voorgaande is gebleken dat de CvBiP ook ten aanzien van de drie gewijzigde doelstellingen niet effectief is. Niet valt in te zien waarom er van haar bestaan een preventieve werking in conflictsituaties zou uitgaan binnen de context van het Nederlandse rechtstelsel. Doordat de CvBiP -in afwijking van hetgeen bij haar opdracht werd verondersteld- haar uitspraken niet publiceert en ook overigens de openbaarheid vermijdt, is iedere bijdrage aan de rechtseenheid bij voorbaat uitgesloten. Bescherming van de zwakkere partij is een misplaatst argument dat de deur openzet voor willekeur. Het bestaan van de CvBiP wordt voorts gerechtvaardigd met een beroep op de terughoudendheid van de burgerlijke rechter in kerkelijke kwesties. Het begrip kerkelijke kwesties wordt daarbij veel te ruim geïnterpreteerd om steekhoudend te kunnen zijn. Op de terreinen waarop de CvBiP competent is, is de rechter zo terughoudend niet. Bovendien kan betwijfeld worden of de rechtsgang voor de CvBiP met voldoende waarborgen omkleed is. Het door de CvBiP zelf opgestelde Behandelprotocol getuigt niet van zorgvuldigheid.

Het is vooralsnog een raadsel wiens belang gediend is met de instandhouding van de CvBiP. Er worden tegenwoordig hoge eisen gesteld aan integriteit, waarbij de schijn net zo belangrijk is als de feiten. De CvBiP heeft op een aantal punten de schijn tegen, de synode zou dat niet moeten accepteren. Het is raadzaam dat in het kader van de actuele herziening van de kerkorde een integrale evaluatie plaats gaat vinden van het functioneren van de CvBiP. Indien de uitkomst van die evaluatie zou zijn dat de CvBiP dient te blijven bestaan, dienen in ieder geval de Regeling en het Behandelprotocol te worden herschreven op een consistente wijze. In de CvBiP

---

⁶² Ontwerp kerkorde-2 tekst en toelichting, blz. 146, zie noot 37.

zouden alle ambten, niet alleen predikanten, vertegenwoordigd dienen te zijn. Tenslotte rijst de vraag waarom de commissie slechts bevoegd is in geschillen tussen predikanten en kerkenraden. Naar voorbeeld van de Protestantse Kerk in Nederland zou ook gekozen kunnen worden voor een algemene geschillenregeling⁶³.

---

⁶³ Artikel 3 lid 1 van Ordinantie 12 stelt beroep open bij een college voor de behandeling van bezwaren en geschillen voor ieder kerkelijk lichaam, iedere ambtsdrager of functionaris en voor ieder kerklid, die/dat in zijn belang of verantwoordelijkheid is getroffen door een besluit van een kerkenraad, classis of ander kerkelijk lichaam.